

Conf. univ. dr. Camelia SPASICI

Curs de drept civil

**Vol. I. Partea generală. Persoanele.
Drepturile reale**

**Editura
Hamangiu**

I. PARTEA GENERALĂ

Capitolul I. Dreptul civil – caracterizare generală

Secțiunea 1. Dreptul civil în sistemul dreptului

În general, termenul de „drept” este înțeles ca *știință socială* ce studiază legile existenței și dezvoltării statului și dreptului, instituțiile politico-juridice, formele concret-istorice, corelațiile și influențele reciproce între componentele sistemului social.

În mod curent, însă, prin „drept” înțelegem *totalitatea normelor juridice* adoptate de organele statului, în scopul reglementării relațiilor dintre oameni în cadrul societății¹.

Normele juridice sunt legate între ele și alcătuiesc un *sistem* care reflectă atât unitatea dintre norme, cât și diferențele existente între ele².

Sistemul de drept este format din ramuri de drept.

Ramura de drept este un ansamblu de norme juridice legate organic între ele prin obiectul de reglementare, adică un ansamblu de relații sociale supuse reglementării³.

Tot astfel, normele juridice sunt legate prin conținutul lor în cadrul instituției juridice.

Instituția juridică cuprinde totalitatea normelor care reglementează o anumită categorie de relații sociale, dând naștere la raporturi juridice specifice. De exemplu, normele juridice care reglemen-

¹ Prin „drept” se înțelege și facultatea, posibilitatea unei persoane de a avea o anumită conduită, de a îndeplini anumite acte juridice; a se vedea C. HAMANGIU, I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *Tratat de drept civil*, vol. I, Ed. All, București, 1995, p. 1-3.

² N. POPA, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 44-45.

³ Sensul dreptului civil „ca drept obiectiv”; a se vedea G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 3-a rev. și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 1.

tează proprietatea alcătuiesc instituția dreptului de proprietate, altele instituția contractului, instituția prescripției extinctive etc.

Sistemul științei dreptului cuprinde: *teoria generală a dreptului; științele juridice de ramură* (dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul civil, dreptul comercial, dreptul penal etc.); *științele istorice* (istoria dreptului românesc, istoria generală a dreptului); *științele auxiliare* (medicina legală, statistica juridică, logica juridică etc.).

Sistemul dreptului *intern* se împarte în drept public și drept privat. Deosebirea dintre cele două mari diviziuni constă în natura intereselor ocrotite și din natura (întinderea) raporturilor sociale reglementate prin normele de drept¹.

Dreptul public privește organizarea statului și a autorităților publice, raporturile dintre stat și cetățeni (particulari) și actele făcute de persoanele învestite cu atribuții speciale pentru realizarea unor interese generale, publice. Fac parte din dreptul public următoarele ramuri de drept: dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal, dreptul procesual penal etc.

Dreptul privat are ca obiect actele particularilor care nu privesc decât interesele individuale. Fac parte din dreptul privat următoarele ramuri de drept: dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul muncii etc.

Secțiunea a 2-a. Noțiunea, obiectul și rolul dreptului civil

Dreptul civil este principala ramură a dreptului privat care reglementează raporturile patrimoniale și personale nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice, aflate pe poziții de egalitate juridică, precum și condiția juridică a persoanelor fizice și persoanelor juridice, în calitatea lor de subiecte ale raporturilor juridice civile².

¹ M. BĂDESCU, *Teoria generală a dreptului. Tratat*, Ed. Hamangiu, București, 2025, p. 3.

² GH. BELEIU, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 15.

Din definiția de mai sus rezultă următoarele *caracteristici*¹.

a) Dreptul civil este o *ramură a dreptului privat*, o totalitate de norme juridice care formează conținutul dreptului și sunt cuprinse în diferite acte normative (de exemplu, Codul civil și alte legi speciale), cunoscute sub denumirea de *izvoarele dreptului civil*;

b) Dreptul civil ocupă *cel mai important loc* în sistemul dreptului român. Poziția sa centrală este evidențiată de sintagma „drept comun”, adesea utilizată în doctrină și jurisprudență, ce relevă ideea că în unele situații în care o ramură de drept nu conține norme proprii pentru a rezolva un caz concret, se apelează la dreptul civil care „împrumută” principiile ori normele sale;

c) Normele de drept civil sunt, de regulă, *grupate pe instituții* de drept civil. Principalele instituții de drept civil sunt: actul și raportul juridic civil; subiectele de drept civil (persoana fizică și persoana juridică); prescripția extinctivă; drepturile reale (dreptul de proprietate și alte drepturi reale); contractul civil – izvor de obligații; răspunderea civilă (contractuală și delictuală); contractele speciale, moștenirea legală și testamentară etc.

Obiectul de reglementare este format din două categorii de raporturi sociale²:

– *raporturi juridice patrimoniale*, al căror conținut este susceptibil de evaluare bănească, cum sunt: raporturile născute din contracte (vânzare-cumpărare, locațiune, antrepriză etc.) și

– *raporturi juridice (personale) nepatrimoniale*, al căror conținut nu este susceptibil de evaluare bănească, dar prin care se manifestă individualitatea titularului ori însușirile sale (de exemplu, raportul ce are în conținutul său dreptul la nume sau denumire)³.

¹ I. GENOIU, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. C.H. Beck, București, 2025, p. 2.

² C.T. UNGUREANU, I.-A. TOADER, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, 2024, p. 5.

³ I.R. URS, C. TODICĂ, *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Hamangiu, București, 2015, p. 20.

De precizat că dreptul civil nu reglementează toate raporturile patrimoniale și toate raporturile nepatrimoniale din societate, ci numai raporturile ce fac obiectul său.

În funcție de natura și felul drepturilor subiective civile cuprinse, sfera raporturilor patrimoniale cuprinde:

- *raporturi reale*, adică acelea care au în conținutul lor dreptul de proprietate și alte drepturi reale principale;
- *raporturi obligaționale* (raporturi de obligații), care conțin drepturi de creanță izvorâte din acte juridice ori fapte juridice.

Raporturile juridice civile nepatrimoniale se împart în trei categorii:

- raporturi care privesc existența și integritatea fizică ori morală a subiectelor de drept civil, adică cele care au în conținutul lor drepturi personale nepatrimoniale, de exemplu: dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la reputație;
- raporturi privind elementele de identificare a unei persoane, de exemplu: dreptul la nume, domiciliu, sediu;
- raporturi generate de creația intelectuală, de exemplu, dreptul de autor asupra unei opere științifice, literare, artistice sau dreptul de inventator, inovator.

De precizat că subiectele raportului de drept civil pot fi persoane fizice sau persoane juridice. După felul subiectelor ce le formează, raporturile juridice civile se împart în:

- raporturi juridice civile stabilite numai între persoane fizice;
- raporturi juridice civile stabilite numai între persoane juridice;
- raporturi juridice civile stabilite între persoane fizice și persoane juridice.

Subiectele raportului juridic se află pe poziție de egalitate juridică, (între ele neexistând o subordonare). *Egalitatea juridică a subiectelor* este metoda de reglementare a dreptului civil și o trăsătură esențială a raportului juridic civil.

Din considerente didactice, studiul dreptului civil este împărțit în șase părți: partea generală, persoana fizică și juridică, drepturile reale, teoria generală a obligațiilor, contractele speciale și dreptul de moștenire.

Dreptul civil are un *rol important* în sistemul dreptului deoarece, prin normele sale, contribuie la ocrotirea valorilor patrimoniale și nepatrimoniale ale persoanelor, fiind „ramura¹ de drept cea mai bine elaborată și articulată”².

Tot astfel, dreptul civil reprezintă o *garanție* a formării unei conștiințe juridice corecte, precum și a respectării și întăririi moralei.

Rolul important pe care îl joacă se manifestă și în funcția dreptului civil de *drept comun* față de alte ramuri de drept. Astfel, ori de câte ori o altă ramură de drept nu conține norme juridice proprii care să reglementeze o anumită relație socială, se va aplica norma corespunzătoare din dreptul civil.

Uneori, rolul de drept comun al dreptului civil este *consacrat expres*, prin lege. De exemplu, art. 2 alin. (2) C. civ. prevede că: „Prezentul cod este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale”³.

De precizat că, alteori, rolul de drept comun al dreptului civil este admis *în mod tacit* (fără dispoziție expresă), atunci când dreptul respectiv nu cuprinde reglementări speciale.

În prezent, se vorbește despre un *drept privat fundamental* (care nu este altul decât dreptul civil). Deoarece el cuprinde dreptul patrimonial și fondul teoriei generale, aceste două elemente constituie dreptul comun al oricăreia dintre ramurile dreptului privat⁴.

¹ O. UNGUREANU, *Drept civil. Introducere*, Ed. Rosetti, București, 2005, p. 22-23.

² E. CHELARU, *Drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 6.

³ Tot astfel, potrivit art. 278 alin. (1) C. muncii, „Dispozițiile prezentului cod se întregesc cu celelalte dispoziții cuprinse în legislația muncii și, în măsura în care nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de muncă (...), cu dispozițiile legislației civile”.

⁴ C. SPASICI, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 5 și urm.

Secțiunea a 3-a. Principiile și delimitarea dreptului civil

Principiile dreptului civil sunt *idei directoare* (reguli de bază), ce se impun în întreaga legislație civilă și sunt aplicabile tuturor instituțiilor dreptului civil.

§1. Principiile dreptului civil

În dreptul civil sunt incidente patru principii fundamentale.

a) *Principiul proprietății* este consacrat de art. 44 din Constituție și reluat de Codul civil și alte legi speciale.

Potrivit art. 44 și art. 136 din Constituție, dreptul de proprietate este *garantat*, iar *proprietatea privată este ocrotită* în mod egal de lege, indiferent de titular.

Potrivit art. 555 alin. (1) C. civ., „Proprietatea privată este dreptul titularului de a poseda, folosi și dispune de un bun în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele stabilite de lege”.

În acest context menționăm că normele juridice civile reglementează atât proprietatea și conținutul său, cât și mijloacele de ocrotire a dreptului de proprietate (acțiunile juridice), acțiunea în revendicare fiind *mijlocul juridic specific*¹;

b) *Principiul egalității în fața legii civile* a fost consacrat de art. 16 alin. (1) din Constituție care statuează că „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări” și are în vedere deci, în general, egalitatea juridică sau egalitatea în fața legii.

De reținut că egalitatea consacrată de art. 16 din Constituție este *o egalitate în fața legii*, o egalitate de drept și nu o *egalitate de fapt* (care înseamnă, în esență, egalizarea condițiilor de viață)².

¹ C. BÎRSAN, *Drept civil. Drepturile reale principale în reglementarea noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 300-301.

² D. LUPĂȘCU, C.M. CRĂCIUNESCU, *Dreptul familiei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 11.

În Codul civil, principiul egalității este consacrat de art. 30 potrivit căruia „Rasa, culoarea, naționalitatea, originea etnică, limba, religia, vârsta, sexul sau orientarea sexuală, opinia, convingerile personale, apartenența politică, sindicală, la o categorie socială ori la o categorie defavorizată, averea, originea socială, gradul de cultură, precum și orice altă situație similară nu au nicio influență asupra capacității civile”.

Rezultă că toate persoanele, fizice sau juridice, sunt egale în fața legii civile.

c) *Principiul îmbinării intereselor individuale cu interesele colective* a fost consacrat atât pentru persoanele fizice, cât și pentru cele juridice. Astfel, potrivit art. 11 C. civ., „Nu se poate deroga prin convenții sau acte juridice unilaterale de la legile care interesează ordinea publică sau de la bunele moravuri”, iar art. 14 C. civ. dispune că „Orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri. Buna-credință se prezumă până la proba contrară”.

Exercitarea drepturilor cu încălcarea acestui principiu constituie *abus de drept* și se sancționează conform legii¹.

Persoana fizică are dreptul să dispună de sine însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri (art. 60 C. civ.)².

Tot astfel, și persoana juridică trebuie să aibă o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu, afectat realizării unui anumit scop licit și moral, *în acord cu interesul general* (art. 187 C. civ.).

Principiul este regăsit și în numeroasele dispoziții ale Constituției, de exemplu în art. 26, art. 40, art. 44 alin. (5) și alin. (7).

¹ Potrivit art. 15 C. civ. „Niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe”.

² Viața, sănătatea și integritatea fizică și psihică a oricărei persoane sunt garantate și ocrotite în mod egal de lege [art. 61 alin. (1) C. civ.].

d) *Principiul garantării și ocrotirii drepturilor civile* a fost consacrat de art. 26 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice la care țara noastră a aderat prin Decretul nr. 212/1974 și prevede că toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, drept la o ocrotire egală din partea legii.

Garantarea drepturilor subiective civile este asigurată și de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, ratificată în plan național prin Legea nr. 30/1994.

Tot astfel, potrivit art. 1, art. 18 și art. 21 din Constituție, „Drepturile civile sunt ocrotite de lege”.

Pe lângă cele patru principii fundamentale ale drept civil, în doctrină s-au manifestat și *alte idei care călăuzesc instituțiile civile*, care prezintă și ele importanță în aplicarea legii civile. De exemplu:

- *principiul consensualismului*, privind forma actului juridic civil;
- *principiul forței obligatorii – pacta sunt servanda*;
- *principiul irevocabilității actului juridic*;
- *principiul relativității efectelor actelor juridice*.

Menționăm că, în caz de încălcare a unui principiu, respectiv a dreptului subiectiv civil, *restabilirea* acestuia se face numai prin intermediul procesului civil¹.

§2. Delimitarea dreptului civil

Făcând parte din sistemul dreptului, dreptul civil cuprinde, evident, norme ce reglementează obiectul său.

Ca ramură de drept, dreptul civil prezintă asemănări, dar și deosebiri cu alte ramuri de drept. În cele ce urmează, vom prezenta delimitarea dreptului civil în raport cu ramurile de drept apropiate (față de care prezintă cele mai multe asemănări)².

¹ *Procesul civil* desemnează activitatea pe care o desfășoară instanța, părțile, alte organe și persoane ce participă la judecată și la executarea silită.

² Cu privire la delimitarea dreptului civil de dreptul comercial, a se vedea FR. DEAK, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Ed. Actami, București, 1999, p. 5.

Interesul practic al delimitării constă în stabilirea apartenenței unor norme sau instituții juridice la o ramură sau alta a dreptului, aplicarea principiilor uneia sau alteia dintre acestea.

Delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept se face pe baza unor criterii precum: *obiectul* de reglementare, *metoda* de reglementare, *calitatea subiectelor*, *caracterul normelor*, *specificul sancțiunilor* de ramură.

a) *Delimitarea față de dreptul constituțional*¹.

Între dreptul civil și dreptul constituțional există numeroase puncte de legătură.

Asemănările principale se referă la următoarele aspecte:

- dreptul constituțional conține norme care consacră unele principii ale dreptului civil;
- principalele drepturi și libertăți ale omului înscrise în legea fundamentală sunt și drepturi subiective ale persoanelor fizice;
- organele de stat, menționate în Constituție, sunt în majoritate persoane juridice, deci și subiecte ale raportului juridic civil;
- garanțiile juridice ale drepturilor subiective civile sunt stabilite de Constituție.

Deosebiriile principale dintre aceste ramuri sunt următoarele:

- dreptul constituțional este caracterizat prin raporturi personale nepatrimoniale, iar în dreptul civil majoritatea raporturilor juridice au caracter patrimonial;
- subiectele raportului de drept constituțional se găsesc pe poziții de subordonare, pe când în dreptul civil subiectele se află pe poziție de egalitate juridică;
- normele dreptului constituțional pretind subiectelor sale o calitate specială, de organ de stat sau cetățean român, pe când subiectele de drept civil nu au o calitate specială;
- normele dreptului constituțional sunt, de regulă, imperative, iar majoritatea normelor dreptului civil sunt dispozitive.

¹ *Dreptul constituțional* este ramura de drept care conține normele ce reglementează forma de guvernământ, organele statului, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor și simbolurile naționale.

b) *Delimitarea față de dreptul administrativ*¹ constă în următoarele:

- dreptul civil reglementează în cea mai mare parte raporturi patrimoniale, pe când dreptul administrativ reglementează, în majoritate, raporturi personale nepatrimoniale;

- în dreptul civil subiectele se află pe poziție de egalitate juridică, spre deosebire de dreptul administrativ în care părțile se află pe poziție de subordonare;

- subiectele raportului juridic civil nu au o calitate specială, pe când subiectele de drept administrativ au, de regulă, calitatea de organ al administrației publice;

- dreptul civil este caracterizat prin preponderența normelor dispozitive, spre deosebire de dreptul administrativ în care predomină normele imperative;

- sancțiunile în dreptul administrativ sunt amenda contravențională și confiscarea, pe când în dreptul civil sunt repararea prejudiciului cauzat, nulitatea actelor, rezilierea contractelor etc.

c) *Delimitarea față de dreptul financiar*² constă în următoarele:

- subiectele raportului juridic financiar se află pe poziții de subordonare;

- în raportul de drept financiar, obligatoriu, cel puțin o parte are o calitate specială, fiind un organ financiar;

- majoritatea normelor de drept financiar sunt imperative;

- dreptul financiar are sancțiuni proprii, precum majorările sumelor stabilite cu titlu de impozit sau taxă, amenzile etc.

¹ *Dreptul administrativ* este ramura de drept ce conține normele juridice care reglementează condițiile realizării puterii executive în stat.

² *Dreptul financiar* este ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile sociale ce izvorăsc din activitățile de constituire și de utilizare a sumelor cuprinse în bugetul statului.

d) *Delimitarea față de dreptul muncii și securității sociale*¹ constă în următoarele:

– părțile dreptului civil se află pe poziții de egalitate juridică, atât la încheierea, cât și la executarea contractului, pe când în dreptul muncii această poziție este prezentă numai la încheierea contractului (nu și în timpul executării);

– dreptul civil este caracterizat de norme dispozitive, pe când, dimpotrivă, în dreptul muncii majoritatea normelor sunt imperative;

– sfera subiectelor de dreptul muncii este redusă față de dreptul civil; de exemplu „minorii sub 15 nu pot fi angajați ca salariați” [art. 49 alin. (4) din Constituție].

e) *Delimitarea față de dreptul familiei*² constă în următoarele:

– dreptul familiei este caracterizat de raporturi personale nepatrimoniale;

– în dreptul familiei părțile nu au întotdeauna poziții de egalitate juridică; de exemplu, în raporturile cu părinții, copiii minori se află pe poziții de subordonare;

– în raporturile de familie, subiectele trebuie să aibă o calitate specială; de exemplu, soț, părinte, copil, rudă, adoptat, adoptator;

– în dreptul familiei majoritatea normelor sunt imperative;

– dreptul familiei are sancțiuni proprii, cum sunt: decăderea din drepturile părintești, îndepărtarea tutorelui de la exercitarea tutelei etc.

¹ *Dreptul muncii* grupează normele juridice care reglementează relațiile individuale și colective ce se nasc între angajatori și salariații care muncesc sub autoritatea lor, cu ocazia prestării muncii.

² *Dreptul familiei* reunește normele juridice care reglementează raporturile personale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție și raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte, raporturilor de familie.

f) *Delimitarea față de dreptul internațional privat*¹ constă, în principal, în aceea că normele dreptului internațional soluționează conflictul de legi ori conflictul de jurisdicții, precum și condiția juridică a străinului.

Prin *conflictul de legi* se înțelege situația în care, cu privire la un raport de drept cu element de extraneitate, sunt susceptibile a se aplica două sau mai multe legi aparținând unor state diferite, cu care raportul juridic prezintă legătură prin elementul de extraneitate.

De asemenea, metoda de reglementare specifică dreptului internațional privat este de a stabili, prin indicarea normei conflictuale, legea aplicabilă raportului juridic cu elemente de extraneitate.

g) *Delimitarea față de dreptul procesual civil*² are în vedere legătura dintre cele două ramuri, ca expresie a corelației dintre conținut la formă (pentru că dreptul material ar fi ineficient dacă nu s-ar asigura realizarea lui pe calea procesului civil, după cum procesul civil ar fi de neconceput fără existența unui drept material).

h) *Delimitarea față de dreptul consumației* constă în natura juridică (a acestuia din urmă). Astfel, în doctrina națională s-a spus că dreptul consumului, atunci când reglementează contractul de consumație, face parte din dreptul privat (în ciuda multiplelor elemente de drept administrativ, fiind în general, greu de introdus în categoriile clasice).

Dreptul consumației este *un drept excepțional* (multidisciplinar) raportat la întregul drept privat și nu numai – s.n.)³.

¹ *Dreptul internațional privat* are ca obiect de reglementare raporturile de drept civil, dar care cuprind un element de extraneitate; de exemplu, cetățenia străină, naționalitatea străină etc.

² *Dreptul procesual civil* cuprinde un ansamblu de norme juridice care reglementează modul de judecată și de soluționare a pricinilor civile, precum și modul de executare silită a hotărârilor judecătorești pronunțate în aceste pricini.

³ A.N. GHEORGHE, C. SPASICI, D.S. ARJOCA, *Dreptul consumației*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 11 și urm.